

Vold og seksuelle overgrep – barnesamtalen, 10.-11.12.14

*Jens Salamonsen, Ole Greger Lillevik og Aud-Mari Sohini Fjellton,
Regionalt ressurscenter om vold, traumatisk stress og
selvmordsforebygging, RVTS Nord*

Bakgrunn:

- Felles oppdrag til fylkesmennene og RVTS'ene:
"....styrke kommuneansatte i å samtale med barn"
- FN's barnekonvensjon: Barns skal beskyttes mot overgrep og behovet for særskilt vern av barn (Sjumilssteget, steg 3 og 4)
- Fokus på *tidlig identifikasjon/avdekking og tidlig intervensjon/hjelp*
- Barn som lever med vold og overgrep skal bli sett og ansatte må ha kompetanse til å handle hensiktsmessig
- Å få snakke "*halverer smerten*" og "*gyldiggjør*" lidelsen

RVTS Nord

- 1 av 5 sentre i landet. Oppdrag Helsediretoratet
- 85 kommuner
- Undervisning, veiledning, konsultasjon
- Tre fagteam:
 - Fagteam vold og overgrep
 - Fagteam flyktningshelse
 - Fagteam selvmordsforebygging
- VIVAT – førstehjelp ved selvmordsfare

Omfang av vold mot barn og ungdom

Avgangselever (7033) i videregående skole:

- 25 % rapporterte minst et tilfelle av fysisk vold fra en forelder
- 8% rapporterte grov vold fra minst en forelder
- 6% opplevd å være vitne til grov vold mot en av foreldrene
- 2 % rapporterte gjentatt grov vold over tid

(Mossige og Stefansen, 2007)

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk
stress

Siri Thoresen og Ole Kristian Hjemdal (red.)

Rapport nr 1/2014

Vold og voldtekt i Norge

**En nasjonal forekomststudie av vold i et
livsløpsperspektiv**

Metode og utvalg

- Tverrsnittstudie (18-75 år)
- Telefonintervjuer (semistrukturert)
- N = 4527
 - 2435 kvinner
 - 2092 menn
- Svarprosent = 42,9 %
 - 45,0 % for kvinner
 - 40,8 % for menn
- Metodisk kvalitet = Svært god

Overgrep mot barn

Undersøkelsen inneholdt spørsmål om seksuell kontakt før fylte 13 år med en *minst 5 år eldre person*. Seksuell kontakt er ulike former for seksuelle krenkelser. Seksuell omgang defineres her som forsøkt eller gjennomført inntrengning i skjeden, oralsex eller analsex.

- **10 % kvinner og 3,5 % menn har opplevd seksuell kontakt før fylte 13 år**
- 4,0 % kvinner og 1,5 % menn har opplevd **seksuell omgang** før fylte 13 år
- Median alder for seksuell omgang før 13 år er **8 år**
- **En av fire har aldri fortalt det til noen**

Vold fra foresatte i oppveksten

- Flere menn (33%) enn kvinner (27.7%) hadde opplevd *mindre alvorlig fysisk vold* fra foresatte i oppveksten (lugging, klyping, slått med flat hånd).
- Like mange menn (5,1%) som kvinner (4,9%) hadde opplevd *alvorlig fysisk vold* fra foresatte i barndommen (slått med knyttneve, sparket, banket opp).
- Både mødre og fedre utøvde vold mot barn, selv om fedre/mannlige foresatte noe oftere var oppgitt som voldsutøver.

Konklusjoner

- Alvorlig fysisk vold og grove seksuelle overgrep rammer en betydelig del av befolkningen i Norge, og starter for mange i tidlig barnealder.
- Kvinner er langt mer utsatt for seksuelle overgrep enn menn.
- Det er nesten utelukkende menn som utøver seksuelle overgrep.
- Barn opplever ofte flere typer overgrep.
- **Personer som var utsatt for fysisk vold eller seksuelle overgrep i barndommen er i mye større grad utsatt for vold og overgrep også som voksen.**
- Det var ingen indikasjoner på reduksjon av voldtekt av unge kvinner.
- **Alvorlig vold og grove seksuelle overgrep henger sammen med psykiske helseproblemer og kan anses som et folkehelseproblem. Særlig gjelder dette for kvinners helse, fordi kvinner utsettes for flere typer volds-og overgrepshendelser enn menn.**
- **Særlig voldtekt, men også vold, er fremdeles skjult. Det innebærer at få oppsøker helsetjenester, få anmelder forholdene, og en del forteller aldri til noen andre hva de har vært utsatt for.**

Overordnede voldsdefinisjoner

“Vold er en hver handling rettet mot en annen person som gjennom handlingen skader, smerter eller krenker, får denne personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe han eller hun vil”

(Isdal, 2000)

“ Villet bruk av fysisk styrke, makt eller trusler om dette, mot en selv, en annen person, en gruppe eller et samfunn, som resulterer i eller har høy sannsynlighet for å resultere i fysisk skade, død, psykisk skade, skjevutvikling eller deprivasjon”

(WHO)

Definisjoner av vold, forts.

Vold i nære relasjoner omfatter fysisk og psykisk vold mellom familiemedlemmer, herunder mellom partnere og ekspartnere og mellom foreldre og deres barn:

Vold er en handling eller trussel som uansett formålet er egnet til eller krenker en annen persons integritet, eller som skremmer, smerter eller skader personen, uansett om personen er barn eller voksen. Volden kan ha samme effekt på andre personer som overværer eller overhører handlingen.

Volden kan være en bevisst handling eller en handling som skjer i affekt, og handlingen overskrider samfunnets lover og normer.

(Socialstyrelsen (SISO), Videncenter for sociale indsatser ved vold og seksuelle overgrep mot børn, Danmark, 2013)

Vold i nære relasjoner - underkategorier

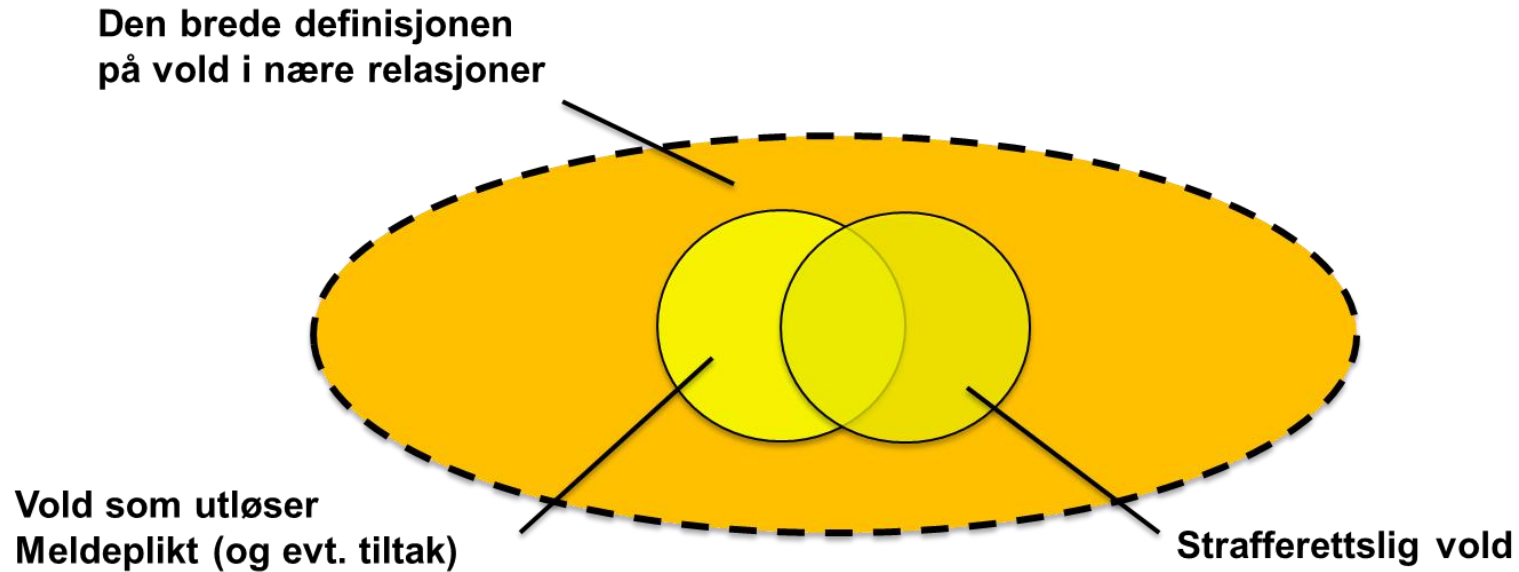
- Fysisk vold
- Psykisk vold *Latent vold*
- Seksuell vold
- Materiell vold

Hvorfor bred definisjon?

- Å synliggjøre at andre krenkelser enn fysisk vold gir skader
- At det er "hverdagens lidelsesproduksjonen" som samlet skader
- Ved å bruke begrepet vold (om noe som en tidligere ikke kalte vold) får en frem alvorret i krenkelsene
- Synliggjør patriarkalske herskertechnikker, kontrollerende atferd...
(et kjønnspolitisk mål – det skjeve maktforholdet mellom menn og kvinner)

- Forståelsen av vold som fenomen har gått fra kun å gjelde aggressive handlinger til i dag å innbefatte *effekten av handlingen og opplevd krenkelse (Pape, Stefansen, 2004)*
- For å få en forståelse av vold som fenomen er det nødvendig med innsikt i hvilken *relasjon og kontekst volden forekommer i*, samt hvordan ulike voldsformer *opptrer i sammenheng og skaper og opprettholder maktstrukturer mellom de som er berørt (Hammerlin, 2002)*

Ulike definisjoner tjener ulike hensikter

(Lillevik og Salamonsen, 2012)

Ulike definisjoner tjener ulike hensikter

Vi trenger definisjoner med ulike målsetting/hensikt?

1. Bred og overbyggende definisjon som rommer alt fra mildere krenkelser til grov vold og som ivaretar den utsattes subjektive opplevelse (voldens funksjon)
2. Hva kjennertegner vold som utløser involvering av barnevernet?
 - a) vold som utløser hjelpetiltak
 - b) vold som utløser omfattende/tyngre tiltak
3. Definisjon for strafferettslig vold

Kontinuerlig tilstand av frykt

” Vårt utgangspunkt er at vold i i familien ofte medfører en kontinuerlig tilstand av frykt, og det er *handlings evne til å vekke frykt* hos andre som er avgjørende for om en handling kan betegnes som vold eller ikke.

Dette perspektivet underbygges av forskning på skadevirkninger av vold, som viser at det først og fremst er *den kroniske stresstilstanden som frykten for vold medfører i barnas liv*, som kan gi skader på kort og lang sikt”.

(Heltne/Steinsvåg: ”Barn som lever med vold i familien”, 2011)

Seksuell samhandling mellom barn

- Barn utforsker og utfolder sin seksualitet som en del av sin utvikling (samtidig med intellektuell, relasjonell, emosjonell og sosial utvikling)
- Barn utforsker og utfolder sin seksualitet på ulike måter, for eksempel gjennom lek (puleleker, doktorleker, mor-far-unge-leker og gjennom direkte utforskning av egen og andres kropp)
- Økende alder – økende bevissthet om egen seksualitet
- Normer endres over tid (barn har ingen seksualitet, homofili var en diagnose og forbudt ved lov, strenge normer for kvinners seksuelle utfoldelse...)

Seksuelle overgrep

"Det er snakk om et seksuelt overgrep når et barn involveres i seksuelle aktiviteter som det ikke kan forstå rekkevidden av, ikke er utviklingsmessig moden for og derfor ikke kan samtykke i, og/eller aktiviteter av en slik art at det overskrider samfunnets sosiale og rettslige normer"

C.H Kempe

Partnervold – barn som lever med vold

- Intim terrorisme
- Episodisk partnervold
- Seperasjonsvold

Kort om traumatisering

Aktiveringsrespons og utladning

Aktiveringsnivå

Besvime

Overveldet forsvar

Frys

Raseri

Terror

Gjenetablert forsvar

Kamp

Flukt

Fullføring av kamp/flukt

Sinne

Angst

Sosial mestring

Utladning

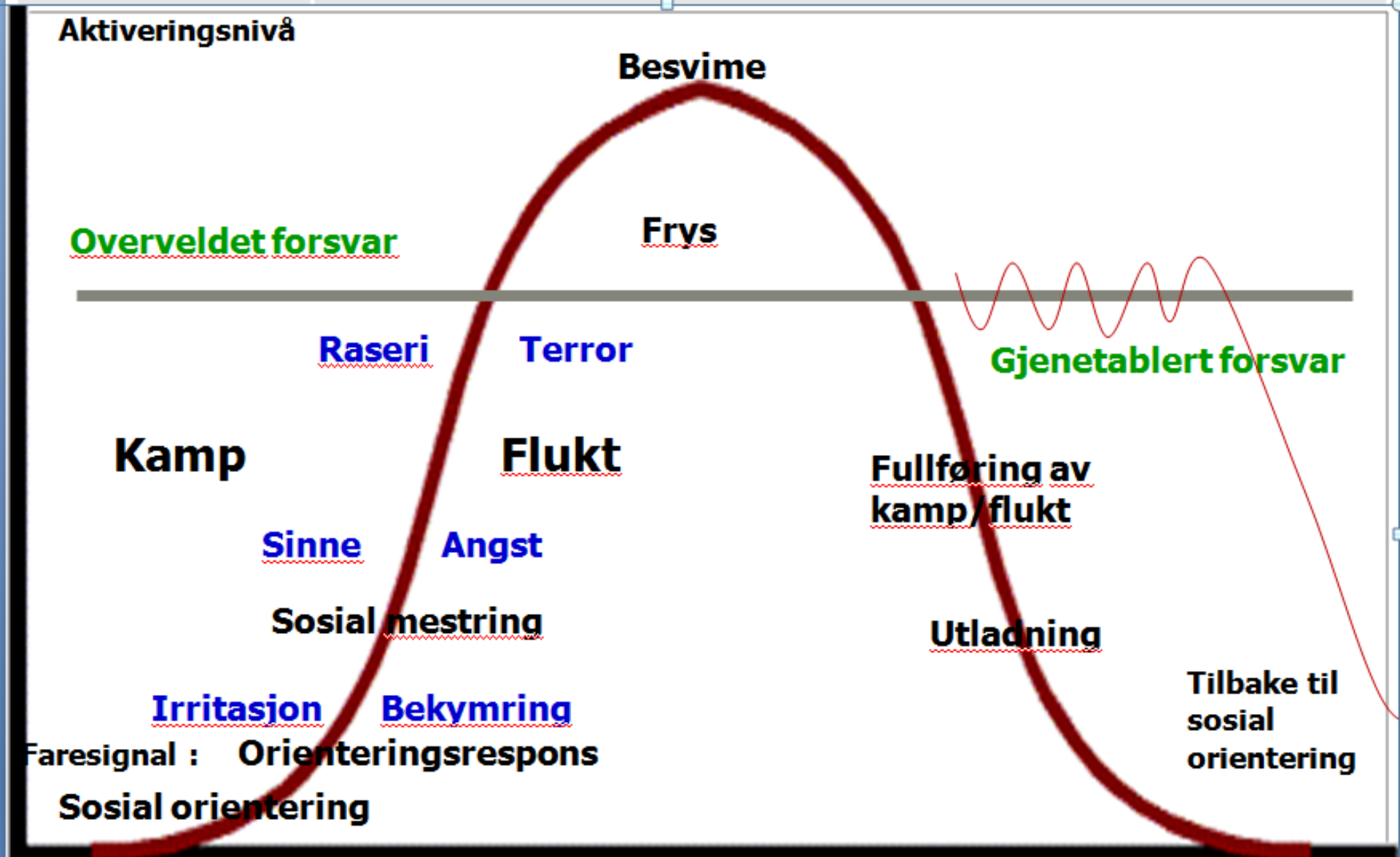
Irritasjon

Bekymring

Tilbake til sosial orientering

Faresignal : Orienteringsrespons

Sosial orientering

Sammenligning av nervesystems fungering og toleransevindu:

Resilient nervesystem:

Overaktivert nervesystem:

Traumatiserte barn

- I konstant alarmberedskap (flukt eller kamp)
- Feiltolker nye signaler som trusler
- Når barn utsettes for psykiske, fysiske og seksuelle overgrep, er faren aldri over
- Tilstanden av lett "antennelig" alarmberedskap kalles hyperarousal/hyperaktivering
- Trenger hjelp til å regulere ned stress og følelsesnivået (tolereansevinduet)

PRINSIPPET
OM
TIME-IN,
-IKKE
TIME-OUT

Traumatiserte barn trenger

Samregulering – “time in”:

- Aktiv lytting
- Å reflektere over opplevelser
- Å sette ord på følelser (kan ha en direkte beroligende effekt)

Barn trenger å få sine følelser forstått, bekreftet og regulert

(Annika Skandsen, Bodø, 16.09.14)

Traumebevisst omsorg/traumebevisste miljøer

1. Trygghet – trøst, omsorg, primære overlevelsesbehov
2. Relasjon – traumer underminerer livgivende relasjoner
3. Affektregulering/følelsesregulering

Traumebevisste miljøer viktig for at terapi skal virke

Foreldreveiledningsprogram

Se *Ungsinn-databasen* (RKBU Nord)

Ungsinn.no

Vurderte og klassifiserte program, bl.a foreldreveiledningsprogram som:

- DUÅ – De utrolige årene
- PMTO – Parent Management Training
- COS – Circle of Security
- TIBR – Tidlig innsats for barn

- SMB – Sinnemestring-Brøsetmodellen? Ikke vurdert

Veiledere og handlingsplaner

- Veileder, kommunale handlingsplaner mot vold i nære relasjoner
- Håndbok for helsepersonell ved mistanke om fysisk barnemishandling
- Et liv uten vold - Handlingsplan om vold i nære relasjoner 2014 – 2017
- Barndommen kommer ikke i reprise – Strategi for å bekjempe vold og seksuelle overgrep 2014 – 2017

NKVTS – Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. www.nkvts.no